

Основні фактори, які впливають на формування знань із фізичної культури

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту (м. Дніпропетровськ)

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної літератури [1; 3; 4; 6; 7; 8] дає підстави стверджувати, що формування знань у галузі фізичної культури учнів загальноосвітніх шкіл має важливе значення. Але на нинішньому етапі існують проблеми в плануванні, організації та методиці викладання теоретичного матеріалу в системі уроків фізичної культури.

Державний стандарт базової і повної освіти визначає вимоги до освіченості учнів. Основна мета вивчення освітньої галузі “Здоров'я і фізична культура” та програми “Основи здоров'я і фізична культура” – вирішення освітніх, пізнавальних, розвиваючих та виховних завдань [6; 7; 8].

Рівень знань з фізичної культури в системі загальноосвітньої школи дітей старшого шкільного віку пов'язаний з формуванням рухових умінь та навичок, розвитком фізичних якостей, умінням раціонально використовувати дозвілля.

Як вказують М. Булатова, А. Литвин, О. Коломієць, М. Зубаль та ін., рівень знань з питань фізичної культури учнів загальноосвітніх шкіл недостатній, однак ці автори не розглядали фактори, які впливали на їх низький рівень, тож напрям наших досліджень був пов'язаний з вивченням цих факторів

Дослідження проводилося згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2001–2005 рр. Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України в рамках теми 2.1.6. “Науково-методичні підходи до побудови системи фізичного виховання дітей шкільного віку”, номер державної реєстрації 0101U001887.

Мета дослідження – визначити систему факторів, які впливають на рівень знань і теоретичну підготовку з питань фізичної культури учнів старшого шкільного віку.

Для вирішення поставленої мети дослідження використовувались **методи:** теоретичного вивчення й аналізу науково-методичної літератури, аналізу документальних матеріалів, анкетування та опитування.

Організація дослідження. В анкетуванні та опитуванні брали участь учні старших класів (155 дівчат та 116 юнаків віком 15–17 років) та вчителі загальноосвітніх шкіл № 9, 36 та колегіуму № 16 м. Дніпродзержинська.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фактор (лат. *factor*) – чинник, причина, умова якого-небудь явища, процесу.

Перший етап дослідження факторів, які впливають на рівень знань з питань фізичної культури, здійснювався на основі аналізу теоретико-методичного матеріалу програми для загальноосвітніх навчальних закладів 1–11-х класів “Основи здоров'я і фізична культура” та основ планування цього матеріалу (як соціально-педагогічні фактори).

Одним із факторів є недосконалий навчально-пріоритетний матеріал з теоретико-методичних знань програми “Основи здоров'я і фізична культура” [6; 7; 8].

Результати аналізу теоретико-методичного розділу дають змогу нам говорити про те, що обсяг знань програмного матеріалу старшокласників обмежується в основному загальними знаннями довідково-інформаційного характеру й охоплює теоретичний рівень, а саме: питання 10-го класу – “Ознаки перелому”, “Організація і проведення позакласних занять з дітьми молодшого шкільного віку”, “Дотримання рухового режиму та правила безпеки і гігієни під час занять фізичними вправами”, “Надання першої медичної допомоги у разі травмування”, “Основні поняття і принципи системи фізичного виховання в закладах освіти”, питання 11-го класу – “Фізична культура як важлива складова загальної культури людини”, “Фізична культура в сім'ї”, “Впровадження здорового способу життя”, “Перша допомога у разі спортивного травмування”, “Фізичні вправи для підготовки до праці та служби в армії, придбання професії, гармонійного розвитку майбутньої матері”. Спеціальні знання з фізичної культури методичного рівня розкриті недостатньо. Так, у навчально-пріоритетному матеріалі програми “Основи здоров'я і фізична культура” до спеціальних методичних знань можна зарахувати: у 10-му класі – питання планування та методики розвитку основних фізичних якостей,

проведення самостійних занять фізичними вправами; в 11-му класі – питання щодо методики проведення самостійних занять фізичними вправами та самоконтроль за фізичними навантаженнями.

Однак у цій програмі не вказується, що старшокласників треба ознайомити з деякими видами фізичних вправ для самостійних занять фізичною культурою, а саме повсякденними, циклічними і нетрадиційними вправами.

Немає необхідності на уроках фізичної культури розглядати питання “Надання медичної допомоги у разі травмування” та “Фізичні вправи для підготовки до служби в армії і гармонійного розвитку майбутньої матері”, оскільки вони входять до програми предметів “Медицина” та “ДПЮ”.

Наступним фактором можна вважати низький рівень викладання теоретико-методичного матеріалу в системі уроків фізичної культури.

Результати проведеного нами анкетування викладачів свідчать про те, що 90 % опитаних не дають теоретичний матеріал у повному обсязі згідно з програмою. На думку 80 % учителів, основними причинами недостатньої теоретичної підготовки учнів є відсутність методичної літератури з теоретичного розділу програми; 40 % викладачів зазначають, що для викладання теоретичного матеріалу 10 хв, відведених на це програмою, замало; 70 % пропонують удосконалити теоретичний матеріал для учнів старших класів; 90 % вважають необхідним включити до системи уроків з фізичної культури спеціальні знання про фізичне здоров'я. Необхідно зауважити, що 50 % учителів пропонують до теоретико-методичного матеріалу програми предмета “Основи здоров'я і фізична культура” для учнів старших класів включити питання щодо фізичного здоров'я, організацію та методику проведення самостійних занять фізичною культурою. Це дасть змогу сформувати в старшокласників знання та практичні вміння самостійно виконувати фізичні вправи. Такі результати свідчать про недостатню педагогічну спрямованість під час формування знань з фізичної культури як соціально-педагогічного фактора.

Другим етапом було дослідження бажання та мотивів до вивчення теоретико-методичного матеріалу шкільної програми (як соціально-психологічні фактори).

Отже, відсутність бажання учнів старшого шкільного віку набувати знання з фізичної культури є важливим фактором, що впливає на загальний рівень знань.

За результатами наших досліджень, багатьом учням 10-х (61,5 %) та 11-х класів (72,2 %) відомо, що до програми “Основи здоров'я і фізична культура” входить теоретико-методичний матеріал, однак 15,4 % учнів 10-х та 27,8 % – 11-х класів тільки чули про них. Не мають бажання ознайомитися з теоретичним матеріалом програми 7,7 % учнів 10-х класів. 15,4 % учнів 10-х класів не знають цього розділу, але хотіли б дізнатися.

Учні 10–11-х класів не бажають ознайомлюватися із загальними питаннями фізичної культури. За результатами анкетування, учнів не цікавить 40 % теоретичного матеріалу державної програми для 10-го класу та 63 % – для 11-го класу. Усі учні старших класів зазначають, що не мають бажання ознайомлюватися з такими питаннями державної програми: 10-й клас – “Фізична культура в Україні”, “Надання першої медичної допомоги при спортивних травмах”, “Основні поняття і принципи системи фізичного виховання в навчальних закладах”, “Організація і проведення позакласних занять з дітьми молодшого шкільного віку”; 11-й клас – “Перша допомога при спортивних травмах”, “Фізична культура в сім'ї”, “Фізична культура як важлива складова загальної культури людини”, “Виховання звички до занять фізичною культурою”, “Фізичні вправи для підготовки до праці, служби в армії, придбання професії, гармонійного розвитку майбутньої матері” (табл. 1).

Зазначимо, що 80,1 % учнів 10-х та 64,5 % – 11-х класів цікавляться питаннями з методики самостійних занять фізичними вправами, 77,8 % учнів 11-х класів – питаннями самоконтролю за впливом фізичних навантажень. З плануванням та методикою розвитку фізичних якостей бажають ознайомитися 61,5 % учнів 10-х класів.

У процесі проведеного нами дослідження встановлено, що мотиви до занять фізичною культурою і спортом є одним із факторів, який впливає на рівень знань з фізичної культури. З одного боку, відвідування уроків з фізичної культури має пряме відношення до системи формування загальних та спеціальних знань, з другого – знання з галузі фізичної культури – це засіб впливу на мотиваційну сферу молоді.

Мотив – один із основних соціально-психологічних факторів формування фізично здорової особистості, це усвідомлена причина активності людини, спрямована на досягнення мети.

Аналіз анкетування показав, що 46,2 % учнів 10-х та 61,1 % учнів 11-х класів не бажають ознайомлюватися з питаннями методики оцінки фізичного здоров'я. Близько 30,8 % учнів 10-х та 11,1 % учнів 11-х класів не можуть оцінити свій стан здоров'я. Це свідчить про те, що учням старшого шкільного віку нецікаво знати свій рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості.

Таблиця 1

Питання з фізичної культури, якими цікавляться учні 10–11 класів (%)

Теоретико-методичні знання	%
10 клас	
Фізична культура в Україні	0
Планування та методика розвитку основних фізичних якостей	61,5
Ознаки втоми	12,9
Фізичні вправи як ефективний засіб підвищення працездатності	32,3
Організація і проведення позакласних занять з дітьми молодшого шкільного віку	0
Дотримання рухового режиму та правил безпеки і гігієни під час занять фізичними вправами	6,5
Правила та методика самостійних занять фізичними вправами	80,1
Надання першої медичної допомоги у разі травмування	0
Основні поняття і принципи системи фізичного виховання в закладах освіти	0
Основи техніки, тактики та правил вивчених видів спорту, інструкторська і суддівська практика	32,3
11 клас	
Фізичні вправи для підготовки до праці, служби в армії, здобуття професії, гармонійного розвитку майбутньої матері	0
Самоконтроль за впливом фізичного навантаження	77,8
Перша допомога у разі спортивного травмування	0
Фізична культура в сім'ї	0
Виховання звички до занять фізичною культурою	0
Впровадження здорового способу життя, вплив фізичної культури на стан здоров'я	9,7
Методика самостійних занять фізичними вправами	64,5
Фізична культура як важлива складова частина загальної культури людини	0

Але треба зазначити, що юнаки в основному цікавляться атлетичною гімнастикою, а дівчата – вправами для формування статури.

Враховуючи результати опитування учнів старших класів, можна говорити про те, що для 38,5 % учнів 10-х та 5,5 % учнів 11-х класів мотивом відвідування уроків з фізичної культури є одержання оцінки, для 41,4 % учнів 10-х та 44,7 % учнів 11-х класів – формування тіла без врахування рівня здоров'я, для 20,1 % учнів 10-х та 49,8 % учнів 11-х класів – засіб зміцнення здоров'я і підвищення функціональних можливостей організму.

Мотиви з віком мають тенденцію до перерозподілу. Відвідування уроків фізичної культури для зміцнення здоров'я і підвищення функціональних можливостей значно зростає в 11-х класах, при цьому зменшується кількість учнів, які відвідують уроки фізичної культури тільки заради оцінки (рис. 1).

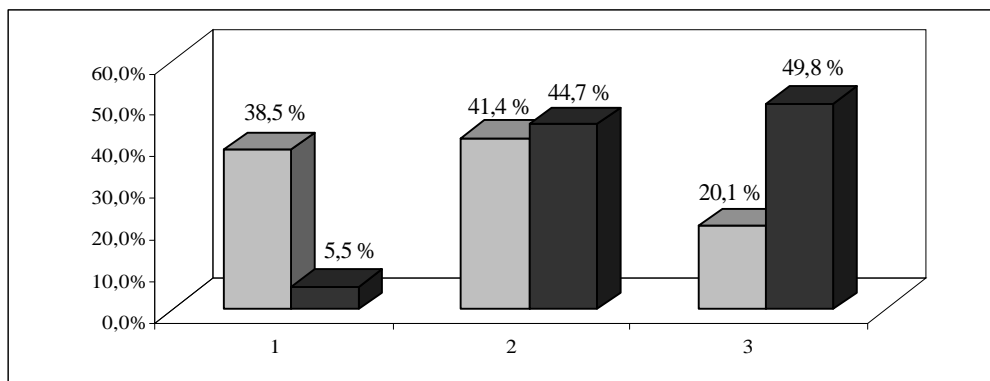

Рис. 1. Співвідношення мотивів до уроків фізичної культури (10–11 класів): 1 – одержання оцінки з фізичної культури; 2 – формування тіла, не враховуючи рівень здоров'я; 3 – засіб зміцнення здоров'я і підвищення функціональних можливостей організму: ■ – 10 клас; ■ – 11 клас

За результатами наших досліджень та аналізу літературних джерел [1; 2; 3; 5] ми визначили найбільш важливі фактори, які впливають на рівень знань із фізичної культури дітей старшого шкільного віку. Вони, у свою чергу, поділяються на соціально-педагогічні та соціально-психологічні фактори. Установлено, що педагогічні заходи впливають на соціально-педагогічні фактори, і тим самим позитивно змінюють соціально-психологічні. Ці фактори подано на рис. 2.

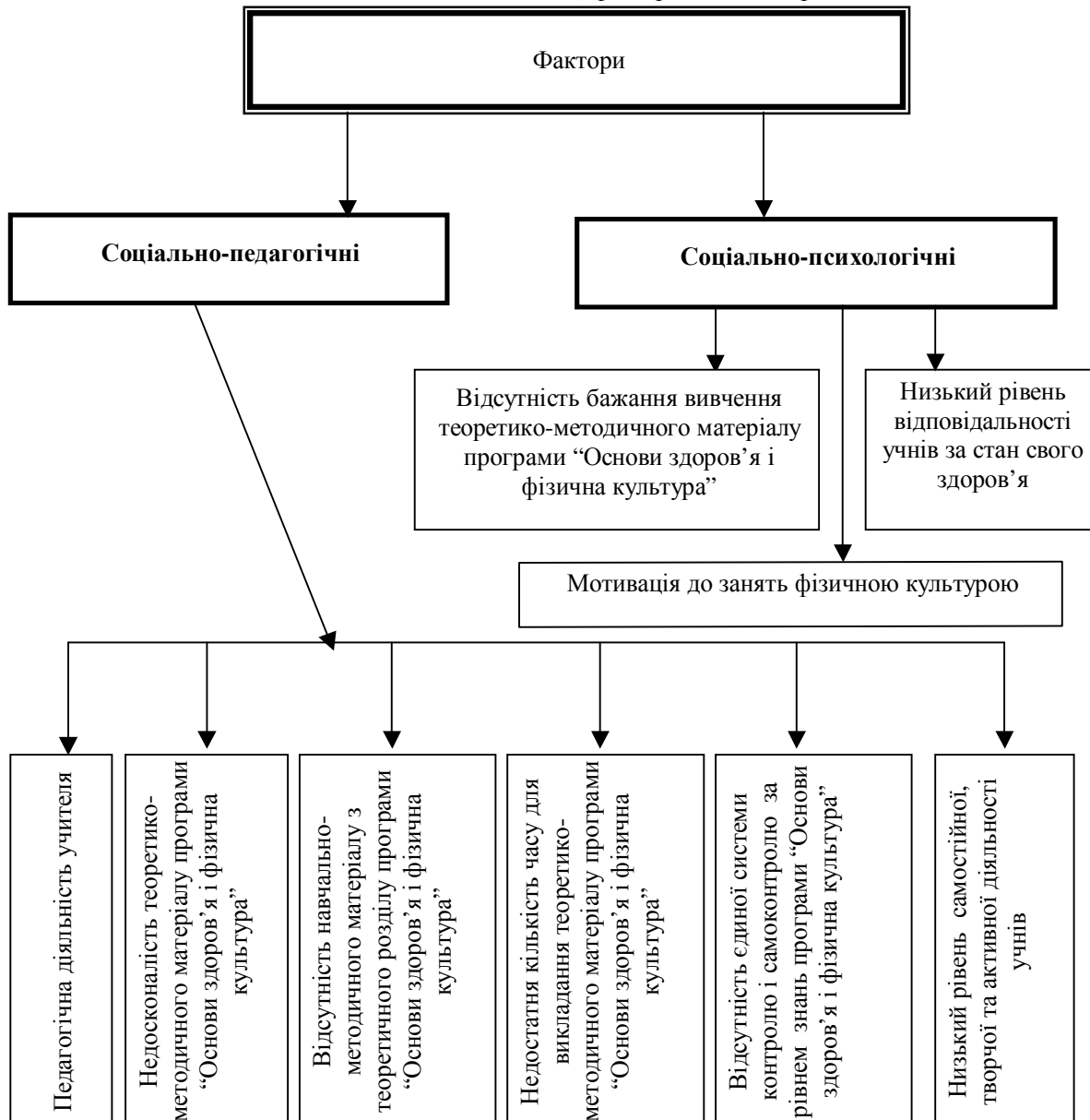

Рис. 2. Фактори, що впливають на рівень знань із фізичної культури старшокласників

Аналіз отриманих результатів дає змогу стверджувати, що на рівень знань у галузі фізичної культури дітей старшого шкільного віку впливають соціально-педагогічні та соціально-психологічні фактори. Цю групу факторів, у свою чергу, можна розглядати як суб'єктивні (людські) [1; 3; 5].

Висновки

1. Освітню галузь вважаємо найбільш важливим фактором, оскільки вона вирішує поставлені завдання, насамперед з формування знань щодо питань фізичного здоров'я. За результатами наших досліджень, до цих факторів треба зарахувати: недостатність навчально-пріоритетного матеріалу з теоретико-методичних знань програми "Основи здоров'я і фізична культура"; відсутність навчально-методичної літератури для учнів загальноосвітніх шкіл з фізичної культури; педагогічну діяльність учителів; низький рівень освіченості учнів із питань фізичної культури.

2. Низький рівень знань з фізичної культури старшокласників пов'язаний з педагогічною діяльністю вчителів. Це обумовлено тим, що через відсутність спеціальної літератури і недостатність часу на уроках фізичної культури викладання теоретико-методичного матеріалу програми "Основи здоров'я і фізична культура" планується не в повному обсязі.

3. Аналіз анкетування викладачів фізичної культури засвідчує, що саме цей розділ програми потребує вдосконалення: створення програми з питань здоров'я, самоконтролю за станом здоров'я, організації та методики проведення особистих фізкультурно-оздоровчих занять у вільний час.

4. Великий рівень відповідальності й свідомості дітей старшого шкільного віку викликає інтерес до власної особистості, до форм її організації та саморегуляції, що дає змогу виховувати дбайливе ставлення до власного здоров'я і формувати стійкі мотиваційні установки на здоровий спосіб життя. Тому формування теоретико-методичних знань з питань фізичної культури здійснюється на більш високому рівні.

Таким чином, ми доповнили та розширили результати інших досліджень [1; 3; 4; 5] про фактори, які впливають на рівень знань старшокласників, що дає можливість цілеспрямовано впливати на педагогічні заходи для отримання максимальної теоретико-методичної підготовки з фізичної культури.

Література

1. Барановская Д. И., Врублевская В. И. Роль физкультурных знаний в формировании мотивации к занятиям физической культурой у студенческой молодежи // Актуальные проблемы оздоровительной физической культуры и спорта на современном этапе: Материалы VIII Междунар. науч. сессии по итогам НИР за 2004 г. "Научное обоснование физ. воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре". – Минск: БГУФК, 2005. – С. 13–16.
2. Булатова М. М., Литвин А. Г. Программы по физическому воспитанию в системе среднего образования и пути их совершенствования // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. С. С. Ермакова. – Х., 2003. – № 19. – С. 57–70.
3. Зубаль М. Теоретична підготовка у фізичному вихованні школярів 1–11 класів загальноосвітньої школи // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Актуальні проблеми розвитку "Спорт для всіх" у контексті європейської інтеграції України". – Т., 2004. – С. 258–260.
4. Кінденко В. Доцільність введення теоретичних знань з фізичної культури до шкільної програми для учнів 5–9 класів // Зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1999. – С. 382–384.
5. Коломієць О. Спеціальні теоретичні знання – передумова ефективного процесу фізичного виховання школяра // Молода спортивна наука України: Зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2002. – Вип. 6, Т. 1. – С. 277–279.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з фізичної культури. 1–11 класи. – К.: Перун, 1998. – 64 с.
7. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–11 класи. "Основи здоров'я і фізична культура". – К.: Поч. шк., 2001. – 112 с.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–11 класи. "Основи здоров'я і фізична культура". – Д., 2002. – 97 с.

Анотації

У цій статті розкрито основні фактори впливу на формування знань з фізичної культури серед учнів старшого шкільного віку в системі шкільної освіти. Доповнено та розширено соціально-педагогічні та соціально-психологічні фактори, які дають можливість цілеспрямовано впливати на педагогічні заходи для отримання максимальної теоретико-методичної підготовки з питань фізичної культури.

Ключові слова: фактори, знання з фізичної культури, старший шкільний вік.

В даній статті представлені фактори, впливаючі на формування знань о фізической культуре старшего школьного возраста в системе школьного образования. Дополнены и расширены социально-педагогические и социально-психологические факторы, которые позволяют целенаправленно влиять на педагогический процесс для получения максимальной теоретической подготовки по вопросам физической культуры.

Ключевые слова: факторы, знания по физической культуре, старший школьный возраст.

The article factors are presented influencing on forming of knowledge about the physical culture of old school age in the system of school education. Complemented and extended socially-pedagogical and socially-psychological factors which allow purposefully to influence on a pedagogical process for the receipt of maximal theoretical preparation on questions of physical culture.

Key words: factors, knowledge about the physical culture, old school age.